

Olympiáda ľudských práv

27. ročník, školský rok 2024/2025

Krajské kolo 6.2.2025

Kategória: Stredné školy

2. časť TÉZY – pre ústnu súťaž

Pripravte sa na riešenie všetkých 15 téz. Jednu z téz Vám určí krajská porota žrebovom.

Za riešenie tézy môžete získať max. 60 bodov.

Držte sa zadania tézy a stanovených úloh. Ak ich však Vaša príprava presahuje, neváhajte porote predstaviť širší záber Vášho poznania, vnímania a riešenia tézy.

Skratky v texte:

ECRI: Európska komisia proti rasizmu a intolerancii; EP: Európsky parlament; EÚ: Európska únia; NR SR: Národná rada Slovenskej republiky; OBSE: Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe; OSN: Organizácia Spojených národov; SR: Slovenská republika.

1. TÉZA

Zadanie

Slovenské školstvo roky čelí problémom v súvislosti s oddeleným vzdelávaním žiakov a žiačok z marginalizovaných rómskych komunít v samostatných triedach a školách. Z analytickej správy Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity vyplýva, že takmer polovica (47 %) detí z marginalizovanej rómskej komunity vo veku 6 až 15 rokov má v bežnom vzdelávaní v triede iba rómskych spolužiakov a spolužiačky a u ďalších 23 % rómski spolužiaci a rómske spolužiačky tvoria väčšinu kolektívu triedy. Hoci **segregácia vo vzdelávaní** je v rozpore s medzinárodnými dohovormi, jednoznačne ju zakazujú aj právne predpisy SR a jasne ju odmietajú súdy, deti s rómskou etnickou príslušnosťou alebo rómskou národnosťou sú dlhodobo vzdelávané v etnicky homogénnom prostredí a v podmienkach, ktoré nedávajú možnosť naplno rozvíjať ich potenciál.

Úlohy

Bližšie opíšte, ako sa môže prejavovať segregácia vo vzdelávaní a aké rôzne konkrétne dôsledky môže mať vo vzdelávaní. Viete uviesť lokality na Slovensku, kde je segregácia vo vzdelávaní najviac rozšírená? Ktoré medzinárodné dohovory a slovenské právne predpisy segregáciu vo vzdelávaní zakazujú? Aký je rozdiel medzi občianstvom, národnosťou a etnicitou? Zamyslite sa nad spôsobmi, ktoré by mohli viesť k postupnému odstráneniu segregácie vo vzdelávaní.

2. TÉZA

Zadanie

V roku 1989 zložili reprezentácie 140-tich krajín sveta sľub všetkým deťom, že budú presadzovať a chrániť ich práva. Vznikol **Dohovor o právach dieťaťa**, ktorý vymenúva všetko dôležité, čo deti a mladí ľudia potrebujú pre svoj správny vývin, rast a zapojenie sa do spoločnosti. Dohovor o právach dieťaťa sa vzťahuje na všetky deti bez ohľadu na to, kde sa narodili, akú majú farbu pleti alebo vyznanie. Preambula Dohovoru o právach dieťaťa

zdôrazňuje, že deti vyžadujú vzhľadom na svoju zraniteľnosť zvláštnu starostlivosť a ochranu. Od prijatia Dohovoru o právach dieťaťa sa podarilo dosiahnuť obrovský posun k lepšiemu, ale mnoho výziev je stále pred nami.

Úlohy

Aké sú podľa Vás najväčšie výzvy v oblasti dodržiavania práv detí celosvetovo a na Slovensku? Aký je názov jednej z najvýznamnejších humanitárnych organizácií na svete, ktorá pomáha deťom v núdzi? V čom spočíva činnosť tejto organizácie? Na ktoré inštitúcie sa môže na Slovensku obrátiť dieťa, ak si myslí, že boli porušené jeho práva? Aké opatrenia by malo prijať Slovensko na ochranu detí a podporu ich blaha?

3. TÉZA

Zadanie

Pojem **diskriminácia**, ktorý vychádza z konceptu nerovnosti, je v súčasnosti témou každodenného verejného diskurzu. V médiách sa objavujú rôzne správy či informácie, ktoré hovoria o nedodržiavaní ľudských práv a diskriminácii rôznych skupín obyvateľstva. Zároveň sa termín diskriminácia objavuje aj v každodennom jazyku slovenskej verejnosti, je pomerne známy a používaný. Napriek tomu, že antidiskriminačný zákon bol na Slovensku prijatý už v roku 2004, chápanie diskriminácie a informovanosť o nej nie sú dostatočné.

Úlohy

Uveďte, čo je to diskriminácia a aké dôvody k nej môžu viesť. Aké skupiny osôb sú podľa Vás vo svete a na Slovensku najčastejšie diskriminované? Uveďte konkrétne príklady diskriminácie, s ktorými ste sa osobne alebo sprostredkované stretli. Ako sa podľa Vás môže prejavovať diskriminácia na pracovisku? Na ktoré inštitúcie na Slovensku sa môže obrátiť diskriminovaná osoba?

4. TÉZA

Zadanie

V rámci slovenského politického systému je základom výkonu politickej moci Národná rada Slovenskej republiky, ktorá je najvyšším legislatívnym orgánom v Slovenskej republike. Volebný systém pre voľby do NR SR je definovaný v Ústave SR a volebných zákonoch. Voľby do NR SR sa konajú na základe všeobecného, rovného a priameho **volebného práva** tajným hlasovaním.

Úlohy

Kto má tzv. aktívne volebné právo? A na druhej strane, čo znamená tzv. pasívne volebné právo? Sú zástupkyne a zástupcovia, ktorí boli demokraticky zvolení, dôveryhodnejší než osoby, ktoré pre nejakú funkciu určí jeden človek (napr. premiér, minister)? Prečo? Aké problémy by mohli vzniknúť v situácii, ak by zloženie rôznych verejných inštitúcií (zákonodarných, výkonných) určoval jeden človek? Uvažujte nad tým, ako majú byť voľby zabezpečené, aby boli demokratické. Je alebo nie je v demokratickej spoločnosti prípustné obmedzenie volebného práva? Svoje tvrdenie podložte.

5. TÉZA

Zadanie

Dňa 15. mája 2024 bol v Handlovej spáchaný bezprecedentný útok na premiéra SR Roberta Fica, ktorého zdravotný stav bol po streľbe kritický. V reakcii na atentát schválila NR SR v skrátrenom legislatívnom konaní zákon č. 166/2024 Z. z. o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v SR, známy ako Lex atentát. Týmto zákonom sa okrem iného upravujú podmienky výkonu práva na **slobodu zhromažďovania** na Slovensku. Zákon ešte pred jeho prijatím kritizovali ľudskoprávne organizácie ako aj Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR), ktorý je súčasťou OBSE. Zavedené zmeny obsahujú napríklad zákaz zhromaždení v okruhu 50 metrov od sídla prezidenta SR, vlády SR či všeobecného súdu.

Úlohy

Uveďte príklady výkonu zhromažďovacieho práva. Aký je rozdiel medzi slobodou zhromažďovania a slobodou združovania? Vysvetlite, čo znamená, že sloboda zhromažďovania nie je neobmedziteľné právo. Aké sú podmienky výkonu tohto práva? Využívajú občania a občianky na Slovensku dostatočne svoje právo na slobodné zhromažďovanie? Uveďte príklady verejných zhromaždení na Slovensku v posledných rokoch a posúďte, či by sa mohli konať rovnako aj po zavedených zmenách vo výkone tohto práva. Uvažujte nad významom a úlohou verejných zhromaždení v demokratickej spoločnosti.

6. TÉZA

Zadanie

Právny štát je jednou zo základných hodnôt, ku ktorým sa hlásia členské štáty EÚ. Na ochranu právneho štátu zaviedla EÚ niekoľko praktických nástrojov. Jedným z nich je každoročná Správa Európskej komisie o právnom štáte. Hodnotí vývoj v oblasti právneho štátu v jednotlivých členských štátoch EÚ. V správe z roku 2024 komisia adresuje Slovensku konkrétne odporúčania na posilnenie právneho štátu, pričom viaceré z nich nadväzujú na odporúčania z predchádzajúceho roka. Dve zo siedmich odporúčaní sa týkajú **slobody médií a ochrany novinárov a novinárkov**. Komisia Slovensku odporúča posilniť nezávislé riadenie a redakčnú nezávislosť verejnoprávnych médií a prijať legislatívne a iné záruky na zlepšenie fyzickej bezpečnosti a pracovných podmienok novinárov a novinárkov.

Úlohy

Vysvetlite súvislosť medzi právnym štátom, slobodou prejavu a právom na informácie. Aká je úloha nezávislých médií v demokratickej spoločnosti? Uveďte príklady, kedy boli novinári a novinárky na Slovensku obeťami verbálnych a fyzických útokov. Aké ďalšie výzvy vo vzťahu k slobode médií na Slovensku vnímate? Uvažujte nad vhodnými prostriedkami na ochranu novinárov a novinárkov.

7. TÉZA

Zadanie

V máji 2024 sme si pripomenuli 20. výročie vstupu Slovenska do EÚ. Členstvu v EÚ predchádzal dlhý prístupový proces ako aj vnútroštátne **referendum**, ktoré sa konalo 16. a 17. mája 2003. Zúčastnilo sa na ňom 52,15 % oprávnených voličiek a voličov. Súhlas s členstvom vyjadrilo 92,46 % hlasujúcich. Toto referendum je doteraz jediným platným referendom, ktoré sa na Slovensku konalo. Pri príležitosti 20. výročia vstupu verejný ochranca práv uviedol, že tento historický medzník znamenal pre našu krajinu krok vpred v oblasti demokracie, prosperity

a ochrany ľudských práv. V súvislosti s členstvom v EÚ sú už 20 rokov občania a občianky SR zároveň aj občanmi a občiankami EÚ.

Úlohy

Vysvetlite čo znamená, že referendum je nástrojom priamej demokracie. Uveďte, čo nemôže byť predmetom referend a domyslite praktické dôsledky, keby tomu tak nebolo. Ktoré nástroje, mechanizmy a inštitúcie na ochranu ľudských práv boli na Slovensku prijaté alebo vytvorené vďaka členstvu v EÚ? Patrí podľa Vás EÚ do medzinárodného systému ochrany ľudských práv? Aké práva sa viažu k občianstvu EÚ?

8. TÉZA

Zadanie

Článok 1 Ústavy SR hovorí, že SR je zvrchovaný, demokratický a právny štát, ktorý sa neviaže na žiadnu ideológiu ani náboženstvo. Vo svojej preambule Ústava SR odkazuje na “cyrilo-metodské duchovné dedičstvo”. V Sčítaní obyvateľov, domov a bytov z roku 2020 uviedlo až 55,8 % ľudí (3,04 milióna) rímskokatolícke náboženské vyznanie. Druhá najpočetnejšia skupina boli osoby bez náboženského vyznania - 23,8 %, respektíve 1,3 milióna ľudí.

Ústava SR v článku 24 zaručuje **slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery**, pričom toto právo zahŕňa aj právo byť bez náboženského vyznania a právo svoje zmýšľanie verejne prejavovať.

Úlohy

Vysvetlite pojem sekulárny štát. Uveďte príklad nesekulárneho štátu. Čo rozumiete pod pojmom “odluka cirkvi od štátu”? Majú, podľa vás, na Slovensku ľudia rôzneho vierovyznania (ale aj tí s náboženskou vierou a bez nej) rovnaké práva? V čom sa možnosť praktizovať vieru líši medzi príslušníkmi a príslušníkmi registrovaných a neregistrovaných cirkví? V čom sa táto možnosť líši medzi väčšinovými a menšinovými cirkvami? Aký je účel registrácie cirkví? Existujú na Slovensku nejaké prekážky registrácie cirkví? Svoju odpoveď zdôvodnite reálnymi príkladmi z praxe.

9. TÉZA

Zadanie

Pred parlamentnými voľbami 2023 sa objavili viaceré medializované príbehy o **údajnej volebnej korupcii** v rómskych osadách. Podľa dostupných informácií malo byť Rómkam a Rómom ponúkaných 500 eur za to, ak dajú hlas konkrétnej politickej strane. Na základe týchto obvinení sa v rámci debaty na sociálnych sieťach o princípoch rovného a všeobecného volebného práva začala spomínať aj potreba vytvorenia “inteligentného kvóra“ (podmienky výšky intelektu) pre účasť vo voľbách.

Úlohy

Čo znamená rovnosť volebného práva? Je podľa vás požiadavka inteligentného kvóra na voľbu v parlamentných voľbách oprávnená?

Podporili by ste návrh, ktorý by zaviedol možnosť odovzdať svoj hlas vo voľbách prostredníctvom internetu? Svoje odpovede zdôvodnite.

Kde je hranica medzi volebnou kampaňou a volebnou korupciou? Existujú na Slovensku obmedzenia volebnej kampane? Ak áno, aké a aká je ich funkcia?

Ktorá inštitúcia na Slovensku dozerá na zákonný priebeh volieb bez volebnej korupcie?

10. TÉZA

Zadanie

Antidiskriminačný zákon vymedzuje **Dočasné vyrovnávacie opatrenia** ako výnimku zo zákazu diskriminácie. Zohľadňuje teda, že hoci ide o opatrenia, ktoré nepredstavujú rovnaké zaobchádzanie, pri naplnení zákonných predpokladov nezakladajú diskrimináciu v rozpore so zákonom. Cieľom takýchto opatrení musí byť zabezpečenie rovnosti príležitostí, respektíve odstránenie nerovnosti v spoločnosti, napríklad v oblasti prístupu k vzdelávaniu alebo k zamestnaniu. Takéto opatrenia musia byť prijaté oprávneným subjektom, musia byť zacielené na znevýhodnené skupiny, pri ktorých je preukázateľná nerovnosť, musia byť primerané a v nevyhnutnej forme a najmä by mali mať dočasný charakter.

Úlohy

Vysvetlite, prečo by dočasné vyrovnávacie opatrenia mali mať dočasný charakter.

Čo rozumiete pod pojmom "pozitívna (afirmatívna) akcia"? Poznáte príklady dočasného vyrovnávacieho opatrenia respektíve, kde by boli žiaduce?

Ktoré iniciatívy na Slovensku oceňujú príklady pozitívnej práce (afirmatívnej akcie) s diskriminovanými skupinami obyvateľstva?

11. TÉZA

Zadanie

Podľa Koordinačno-metodického centra pre prevenciu násilia na ženách pod **rodovo podmieneným násilím** rozumieme všetky činy násilia, ktoré je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodu, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia, alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého pohlavia. Rodovo podmienené násilie je porušenie ľudských práv a porušenie zákazu diskriminácie a zásady rovného zaobchádzania. EÚ ratifikovala Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a boji proti nemu 28.6.2023. Podpísali ho všetky členské štáty, no ratifikovalo ho len 21 štátov. Bulharsko, Česká republika, Litva, Maďarsko a Slovensko tak zatiaľ neurobili.

Úlohy

Vysvetlite, aký je rozdiel medzi rodovo podmieneným násilím a inými formami násilia. Aký má cieľ osoba, ktorá pácha rodovo podmienené násilie? Aký je rozdiel medzi rodom a pohlavím? Aké formy prevencie pred rodovo podmieneným násilím poznáte? Kam sa môžu obrátiť obeť rodovo podmieneného násilia na Slovensku?

Aké druhy rodovo podmieneného násilia poznáte?

12. TÉZA

Zadanie

Ľudia, ktorí čelia prenasledovaniu alebo vážnemu nebezpečenstvu v krajine pôvodu, majú priznanú špeciálnu právnu ochranu, ktorá sa nazýva **právo na azyl**. Ich práva sú zakotvené v Dohovore OSN o právnom postavení utečencov z roku 1951 (ďalej „dohovor“), ktorý definuje, akú formu právnej ochrany by signatárske štáty mali utečencom a utečenkám poskytnúť a na aké práva majú nárok. Utečenca/utečenkú definuje dohovor ako osobu, ktorá „sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo

zastávania určitých politických názorov“. Medzi kľúčové princípy dohovoru patrí ten, že utečenec/utečenka nemôžu byť vrátení do krajiny, v ktorej im hrozí prenasledovanie alebo nebezpečenstvo.

Úlohy

Vysvetlite rozdiel medzi pojmami migrant, utečenec, žiadateľ o azyl. Vysvetlite tieto rozdiely na ľubovoľných príkladoch zo súčasnosti, domáceho alebo zahraničného prostredia. Na aké ďalšie práva majú podľa dohovoru právo utečenci/utečenky a osoby, ktoré žiadajú o azyl?

Vysvetlite na ľubovoľnom aktuálnom príklade, či Slovenská republika dostatočne chráni práva utečeniakov/utečencov a osôb, ktoré žiadajú o azyl. V čom sú ich práva chránené spoľahlivo a v čom štát, naopak, zlyháva?

13. TÉZA

Zadanie

Európska komisia proti rasizmu a intolancii (ECRI) definuje **nenávistné prejavy** nasledovne: *„obhajovanie, podpora alebo podnecovanie znevažovania, nenávisť alebo hanobenia osoby alebo skupiny osôb, ako aj akékoľvek obťažovanie, urážanie, vytváranie negatívnych stereotypov, stigmatizácia alebo vyhrážanie sa takejto osobe alebo skupine osôb“.* V poslednom čase môžeme sledovať, že vo verejnom priestore silnejú nenávistné prejavy v rôznych formách a podobách. Zároveň už nemusí nevyhnutne platiť, že takéto prejavy šíria výlučne extrémistické hnutia a osoby. Naopak, viaceré výskumy naznačujú, že nenávistné prejavy sa stávajú súčasťou bežnej (mainstreamovej) politickej aj spoločenskej diskusie.

Úlohy

Uvažujte, či a ako nenávistné prejavy ohrozujú základné ľudské práva. Možno povedať, že nenávistné prejavy ohrozujú niektoré ľudské práva priamo? Môžu mať aj nepriame dopady na ochranu a vymožitelnosť ľudských práv?

Aké spôsoby právnej ochrany dostupnej na Slovensku sú kľúčové v zápase proti nenávistným prejavom? Sú podľa vás úspešné? Vysvetlite to na konkrétnych príkladoch.

Ktoré skupiny sú na Slovensku najčastejšie terčom nenávistných prejavov? Pomenujte konkrétne situácie a vysvetlite dopady, ktoré má zintenzívnenie nenávistných prejavov vo verejnom priestore.

14. TÉZA

Zadanie

V roku 2010 v Slovenskej republike nadobudol platnosť Dohovor OSN o **právach osôb so zdravotným postihnutím**. Prijatím dohovoru sa posilnila legislatívna podpora, ochrana a uplatňovanie práv osôb so zdravotným znevýhodnením. Prijatie dohovoru zároveň v roku 2015 viedlo k zriadeniu inštitútu Komisarára pre osoby so zdravotným postihnutím, ktorý sa podieľa na ochrane práv dotknutých osôb a na podpore a presadzovaní ich práv na základe medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná. Aj po 14-tich rokoch od prijatia dohovoru však Komisarárka pre osoby so zdravotným postihnutím upozorňuje, že ľudia so zdravotným postihnutím sa naďalej často stretávajú s diskrimináciou a prekážkami, ktoré im bránia plnoprávne sa zúčastňovať na živote spoločnosti.

Úlohy

Sú podľa vás práva osôb so zdravotným znevýhodnením na Slovensku chránené dostatočne? V čom je ochrana ich práv najsilnejšia a v čom najslabšia? Uvažujte, v akých oblastiach najčastejšie dochádza k porušovaniu práv osôb so zdravotným znevýhodnením, prípadne k diskriminačnému konaniu. Uveďte konkrétne príklady.

Je podľa vás progres v otázke ochrany práv týchto osôb dostatočný? V čom by mali štát a spoločnosť pomôcť? Ktoré ďalšie inštitúcie, okrem Komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím, môžu s ohľadom na svoje kompetencie prispieť k posilneniu ochrany práv ľudí so zdravotným znevýhodnením?

15. TÉZA

Zadanie

V júni 2022 Najvyšší súd v USA zrušil rozsudok v kľúčovom prípade Roe vs. Wade z roku 1973. Tento rozsudok pritom dovtedy zaručoval ústavné právo žien na prístup k legálnym a bezpečným interrupciám. Po zrušení rozsudku sa právomoc regulovať prístup k umelému prerušeniu tehotenstva vrátila do rúk amerických štátov. Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA opäť upriamilo pozornosť na postavenie žien v spoločnosti a najmä na kvalitu ochrany ich práv. Na rozhodnutie reagoval aj Európsky parlament svojim vyhlásením, v ktorom odsúdil **zhoršenie sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv žien** na celom svete. Upozornil, že zákazy a iné obmedzenia umelého prerušenia tehotenstva neúmerne postihujú ženy žijúce v chudobe, ktoré sú tým vystavené väčšiemu riziku, že podstúpia nebezpečné a život ohrozujúce zákroky. Napriek tomu však vo viacerých krajinách Európskej únie prístup k bezpečným interrupciám ani zďaleka nie je samozrejmosťou.

Úlohy

Porovnajte, aké základné argumenty sa uvádzajú v prospech práva ženy na slobodné rozhodovanie v otázkach sexuálneho a reprodukčného zdravia (tzv. pro-choice) a v záujme práva plodu na život (tzv. pro-life). Vysvetlite, či a v akej podobe tieto prístupy odráža slovenský právny systém.

Vysvetlite, prečo môžu ženy žijúce v chudobe (aj podľa poslancov a poslankyň EP) pociťovať neúmerne silnejšie dopady pri obmedzenom prístupe k bezpečným interrupciám. S akými ďalšími právami to môže súvisieť?

Rešpektuje podľa vás súčasná slovenská právna úprava prístup k umelému prerušeniu tehotenstva ľudskoprávne štandardy dostatočne? Ako hodnotíte úroveň a kvalitu parlamentnej a verejnej diskusie o tejto téme s ohľadom na ochranu ľudských práv?

Autorský tím: JUDr. Miroslava Novodomcová, Mgr. Zuzana Pavlíčková, LL.M, Jakub Popík E.MA, Mgr. Radka Vicenová PhD.

Recenzentka: PhDr. Dagmar Horná, PhD.

Redakčná úprava: PhDr. Dagmar Horná, PhD.

Vydavateľ: NIVaM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Bratislava, 2025